

Uplatňovanie základných zásad vzťahujúcich sa na dokazovanie v trestnom konaní^[1]

Implementation of fundamental principles related to the evidence in criminal proceedings

JUDr. Marek Talapka

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav súkromného práva

Anotácia

Príspevok sa zaoberá problematikou uplatňovania základných zásad vzťahujúcich sa na dokazovanie v podmienkach Slovenskej republiky. V príspevku autor zhrnul najvýznamnejšie základné zásady vzťahujúce sa na dokazovanie, pričom poukazuje na ich nezanedbateľný význam.

Annotation

The article examines the issue of the implementation of fundamental principles related to the evidence in the conditions of Slovak Republic. In the article the author summarized the most significant fundamental principles related to the evidence, pointing out their non-negligible importance.

Kľúčové slová

Základné zásady, trestné konanie, dokazovanie

Key words

Fundamental principles, criminal proceedings, evidence

I. Úvod

Spoločné zistenie skutkového stavu je predpokladom správneho, spravodlivého a presvedčivého rozhodnutia v každej trestnej veci. Zistenie skutkového stavu veci je práve úlohou dokazovania, ktoré je preto ústredným problémom celého trestného konania.

Dokazovanie v trestnom konaní je popri rozhodovaní najdôležitejšou procesnou činnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdov, pretože umožňuje zistiť skutkový základ pre ich rozhodovanie a pre ďalší postup v trestnom konaní tak, aby mohol byť naplnený účel trestného konania, ktorým je aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní.

Dôležitou otázkou v trestnom konaní je aj uplatňovanie základných zásad, vzťahujúce sa na proces dokazovania. Základné zásady predstavujú vedúce právne idey, na ktorých je vybudovaný celý trestný proces. Dokazovanie ako proces, predstavuje zložitý celok, v ktorom sa v plnej miere prejavuje prepletenie vzájomného pôsobenia jednotlivých zásad, ktoré sa vzťahujú na dokazovanie.

Tak ako je vyššie uvedené základné zásady trestného konania sú tie vedúce právne idey, ktorým toto postavenie priznáva zákon. Na základných zásadách je vybudovaný celý trestný proces, celá organizácia trestného konania, rozdelenie funkcií v trestnom konaní, teda aj všetky systémové a štrukturálne trestnoprocesné vzťahy. Bez pochopenia významu základných zásad trestného konania nemožno porozumieť jednotlivým ustanoveniam Trestného poriadku a správne ich aplikovať v praxi.^[2] Medzi najvýznamnejšie základné zásady trestného konania, ktoré sa vzťahujú na proces dokazovania patria: vyhľadávacia zásada, zásada zistenia skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, zásada v pochybnostiach v prospech obvineného, zásada prezumpcie nevinoty, zásada bezprostrednosti, zásada ústnosti, zásada voľného hodnotenia dôkazov, zásada kontradiktórnosti na hlavnom pojednávaní.

II. K jednotlivým zásadám

Vyhľadávacia zásada

Vyhľadávacia zásada je vyjadrená v § 2 ods. 10 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej v texte len „Trestný poriadok“), v zmysle ktorého *orgány činné v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech, a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie. Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti.*

Veľmi výstižne možno túto zásadu vysvetliť konštatovaním, že v našom trestnom konaní v časti predsúdneho konania dôkazné bremeno spočíva na orgánoch činných v trestnom konaní. Orgány činné v trestnom konaní sú povinné z úradnej povinnosti vyhľadávať dôkazy svedčiace v neprospech ako aj v prospech osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie. Policajt a prokurátor sú povinní zabezpečovať všetky dôkazy tak, aby nebolo pochyb, že sa skutok stal, že vykazuje znaky trestného činu, a že obvinenú osobu možno postaviť pred súd alebo v súlade s Trestným poriadkom iným spôsobom meritórne rozhodnúť.

V prípravnom konaní sa táto zásada odzrkadľuje v § 201 ods. 2 a 4 Trestného poriadku. V zmysle § 201 ods. 2 a 4 Trestného poriadku *policajt postupuje vo vyšetrovaní alebo v skrátrenom vyšetrovaní tak, aby čo najrýchlejšie zadovážil podklady na objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na posúdenie prípadu a zistenie páchatela trestného činu. Policajt zadovážuje dôkazy bez ohľadu na to, či svedčia v prospech alebo v neprospech obvineného.*

Vyhľadávacia zásada sa premieta aj do konania pred súdom. Súd má totiž takisto povinnosť zistiť skutkový stav bez dôvodných pochybností, a teda je povinný zadovážiť si potrebné dôkazy na rozhodnutie aj v prípade, že mu ich strany nepredložili. Túto povinnosť aj vo vzťahu k súdu možno vyvodiť prioritne z účelu Trestného poriadku vymedzeného v ustanovení § 1, kde je uvedené, že upravuje *postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby boli trestné činy náležite zistené*. Tomu zodpovedá jednak možnosť a v tejto súvislosti aj povinnosť súdu vykonať aj stranami nenavrhnuté dôkazy. Rovnako má povinnosť odvolací súd zrušiť napadnutý rozsudok, ak v konaní, ktoré mu predchádzalo, boli porušené ustanovenia, ktorými sa má zabezpečiť objasnenie veci alebo ak sú jeho skutkové zistenia nejasné alebo neúplné, resp. ak vzniknú pochybnosti o správnosti skutkových zistení [§ 321 ods. 1 písm. a), b), c) Trestného poriadku]. Súd je teda v záujme spravodlivého rozhodnutia a zodpovednosti za svoje rozhodnutie, ktorých sa nemôže ani v podmienkach kontradiktórneho trestného konania zbaviť, oprávnený a aj povinný dokazovanie v potrebnom rozsahu sám doplniť. V žiadnom prípade však nemôže nahrádzať činnosť orgánov činných v trestnom konaní.

Obvinený nie je povinný dokazovať svoju nevinu a má právo nevyhovovať. Avšak obvinený má právo navrhnúť a predkladať dôkazy a uvádzať aj ďalšie skutočnosti na podporu svojich tvrdení, a to sám alebo prostredníctvom svojho obhajcu. Keďže primárne je táto činnosť zverená na zodpovednosť orgánom činným v trestnom konaní, v prípade, že obvinený úspešne obháji svoju nevinu, má právo na úhradu účelne vynaložených nákladov na dôkazy od štátu (§ 119 ods. 3 Trestného poriadku). Právo obstarávať dôkazy majú aj ostatné strany (§ 2 ods. 10 Trestného poriadku).

Zmyslom ustanovenia § 2 ods. 10 Trestného poriadku tejto zásady je aj skutočnosť, že orgány činné v trestnom konaní a súdy ako orgány verejnej moci disponujú patričnými donucovacími právomocami a majú k dispozícii zaisťovacie a iné inštitúty podľa Trestného poriadku, prostredníctvom ktorých môžu zabezpečiť získavanie dôkazov a ďalších nevyhnutných informácií pre trestné konanie. Vo vzťahu k obvinenému majú lepšie podmienky pre získavanie dôkazov a môžu získať aj také podklady, ku ktorým sa obvinený nemá možnosť dostať. Právo obvineného na získavanie a predkladanie dôkazov je len doplnením povinnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu pre tie situácie, kde v súlade s právom by mohol byť záujem orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu na obstaraní dôkazu malý alebo žiadny (napr. pretože už majú pre danú skutočnosť dôkazy svedčiacie v neprospech obvineného). Keďže obvinený i ďalšie strany v konaní nemajú donucovacie právomoci, majú právo požadovať od súdu alebo orgánov činných v trestnom konaní, aby nimi navrhovaný dôkaz bol aj zabezpečený podľa §2 ods. 11 Trestného poriadku.

Súd i policajt majú však možnosť stranami navrhované vykonanie dôkazov odmietnuť, ak ich považujú za nepotrebné alebo nadbytočné.

Vyhľadávacia zásada úzko súvisí so zásadou zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností.

Zásada zistenia skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti

V zmysle § 2 ods. 10 Trestného poriadku *orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie.*

V predchádzajúcom Trestnom poriadku bola v minulosti táto zásada formulovaná ako zásada náležitého zistenia skutočného stavu veci, na základe ktorej boli orgány činné v trestnom konaní povinné zisťovať všetky okolnosti trestnej veci v súlade so „skutočným“ stavom veci, teda všetky detaily vyšetrovanej veci, ktoré často mali nepatrný vplyv alebo nemali žiaden vplyv na konečné rozhodnutie vo veci a neúmerným spôsobom zaťažovali orgány činné v trestnom konaní. V súvislosti s takouto formuláciou tejto zásady sa zdôrazňovalo zistenie objektívnej pravdy. Podľa skutočnej pravdy sa muselo zistiť, či bol trestný čin vôbec spáchaný, aký trestný čin bol spáchaný a či ho spáchal obvinený.

„Existencia objektívnej pravdy závisí od poznávacieho subjektu. Ak sa teda na hľadanií objektívnej pravdy zúčastňuje viac subjektov (v trestnom konaní sú to policajt, prokurátor a súd, pričom tento proces ovplyvňuje aj obvinený a jeho obhajca, poškodený, prípadne ďalšie osoby), objektívnou pravdou je vždy subjektívna pravda toho subjektu, ktorý v určitom procesnom štádiu o veci rozhoduje.“^[3] Zákon č. 247/1994 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok, zmenil zásadu náležitého zistenia skutočného stavu veci na zásadu náležitého zistenia skutkového stavu veci. Zásada objektívnej pravdy definitívne opustila naše trestné konanie.

V súčasnom Trestnom poriadku platí táto zásada v takej podobe, že trestnú vec je potrebné objasniť tak, aby sa náležite zistili všetky okolnosti, ktoré treba v rámci trestného konania dokazovať podľa § 119 ods. 1 Trestného poriadku. Slovo „náležite“ možno chápať tak, že v každom štádiu trestného konania sa vyžaduje iná miera a hĺbka zistenia skutkového stavu, teda že skutkový stav sa zisťuje „so zreteľom na potreby konkrétneho procesného štádia“^[4] Táto skutočnosť je ďalej vyjadrená tým, že skutkový stav sa zisťuje v rozsahu, ktorý príslušný orgán činný v trestnom konaní potrebuje pre svoje rozhodnutie. Z tohto vyplýva, že na jednotlivé rozhodnutie v trestnom konaní sa vyžaduje rozličné penzum dôkazov: napr. na vznesenie obvinenia postačuje dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba (§ 206 ods. 1 Trestného poriadku). Na podanie obžaloby musia výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňovať postavenie obvineného pred súd (§234 ods. 1 Trestného poriadku), t. j. prokurátor musí mať objasnené okolnosti prípadu natoľko, aby bolo možné v konaní pred súdom vyniesť spravodlivé rozhodnutie. Ak prokurátor takéto množstvo dôkazov nemá, malo by už v prípravnom konaní dôjsť k inému rozhodnutiu, ako k podani obžaloby alebo podaniu návrhu na schválenie dohody o vine a treste. Súčasná podoba § 215 ods. 1 Trestného poriadku však neumožňuje prokurátorovi zastaviť trestné stíhanie, ak nemá dostatočné dôkazy o nevine obvineného. Prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie, len ak je nepochybné, že sa skutok nestal, že nie je trestným činom alebo, že ho nespáchal obvinený. Prokurátor teda aj pri pochybnostiach o vine obvineného musí podať obžalobu. Táto právna úprava vyplýva z ústavného princípu, podľa ktorého o vine a treste rozhodujú iba súdy. To znamená, že ak na základe výsledkov dokazovania vykonaného v prípravnom konaní nemožno bez dôvodnej pochybnosti dospieť k záveru, že sa skutok nestal, resp. že ho nespáchal obvinený musí prokurátor podať obžalobu a umožniť tak súdu realizovať jeho ústavné poslanie.^[5]

V súvislosti s touto zásadou sa treba zároveň zamyslieť nad tým, čo zákonodarca myslí pod pojmom „bez dôvodných pochybností“. Tento pojem nie je bližšie vysvetlený ani v českom, ani v slovenskom Trestnom poriadku, hoci ho rovnako používa naša aj česká právna úprava. Pojem „dôvodná

pochybnosť“ možno chápať ako takú pochybnosť, ktorá „po starostlivom, objektívnom a nestrannom zhodnotení všetkých dostupných dôkazov by spôsobila, že sudca by nemohol povedať, že uvedená skutočnosť naplňujúca znaky trestného činu sa stala, a že by teda nemohol povedať, že získal ustálené presvedčenie o vine obžalovaného.“^[6]

Zistenie skutkového stavu bez dôvodných pochybností v sebe zahŕňa nielen pochybnosti o zistení skutkového stavu, ale zároveň „pochybnosti o možnosti obstarania a vykonania ďalších dôkazov, ktoré by tento skutkový stav, resp. vykonané dokazovanie zmenili.“^[7]

Táto zásada vyžaduje vnútorné presvedčenie orgánu činného v trestnom konaní a súdu o vine obvineného. Rozhodnúť o vine a odsúdiť obvineného možno len vtedy, ak nevystanú racionálne pochybnosti o skutočnostiach zakladajúcich jeho vinu. Ak sa objavia pochybnosti o podstatných okolnostiach prípadu, je potrebné vysloviť oslobodzujúci rozsudok. Vzhľadom na skutočnosť, že možnosť omylu sa nikdy nedá vylúčiť a úplnú istotu nebude mať sudca nikdy, tieto pochybnosti musia byť odôvodnené a sudca musí pri vyhotovení rozsudku zdôvodniť a vysvetliť na akom základe rozhodol oslobodzujúcim rozsudkom (§ 168 ods. 1 Trestného poriadku). Zistením skutkového stavu bez dôvodných pochybností sa snažil zákonodarca preklenúť priestor medzi istotou o vine obvineného a pravdepodobnosťou jeho viny.^[8]

Zásada zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností sa najzreteľnejšie premieta do odôvodnení rozhodnutí.

Nedodržanie tejto zásady je zdôraznené aj v odvolacom konaní, kde Trestný poriadok priamo ustanovuje, že odvolací súd zruší rozsudok prvostupňového súdu, ak vzniknú pochybnosti o správnosti skutkových zistení napadnutých výrokov, na ktorých objasnenie treba dôkazy opakovať alebo vykonať ďalšie dôkazy podľa § 321 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku.

Zásada v pochybnostiach v prospech obvineného

Zásada v pochybnostiach v prospech obvineného (in dubio pro reo) nie je výslovne uvedená v ustanovení § 2 Trestného poriadku medzi základnými zásadami trestného konania, avšak uvedená zásada sa odvodzuje od viacerých iných základných zásad, akými sú zásada prezumpcie neviny uvedenej v § 2 ods. 4 Trestného poriadku a zásada zistenia skutkového stavu, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti uvedenej v § 2 ods. 10 Trestného poriadku. Podstata zásady in dubio pro reo spočíva v tom, že ak sú adekvátne pochybnosti, či existuje nejaká skutková okolnosť, ktorá svedčí v neprospech obvineného, na takúto hypotetickú skutočnosť sa neprihliada. Ak však sú pochybnosti, či existuje nejaká skutková okolnosť, ktorá svedčí v prospech obvineného, prezumuje sa existencia tejto skutkovej okolnosti, a to až do času, kým pochybnosti o jej existencii nenadobudnú dôvodnosť. V prípade, ak počas trestného konania tieto pochybnosti nenadobudnú dôvodnosť, existencia tejto skutkovej okolnosti sa potom považuje za fakt. Zásada in dubio pro reo má logický základ a je postavená na predpoklade, že v právnom štáte musí byť vina skutočne dokázaná silou dôkazov a argumentov, a nie silou policajnej či súdnej inštitúcie. Avšak možno konštatovať, že problémom zostáva, že aj v demokratickej spoločnosti nachádzame značné penzum odsudzujúcich rozsudkov, ktoré vo svojich odôvodneniach obsahujú iba tzv. suché fakty bez prepojenia hlbších súvislostí a argumentácie. Preto je úlohou každého právnikapôsobiaceho v tejto sfére, aby takéto nezdôvodnené rozhodnutia zmizli z rozhodovacej činnosti súdov, ale aj orgánov činných v trestnom konaní.

Dokazovanie ako proces, predstavuje zložitý celok, v ktorom sa v plnej miere prejavuje prepletenie vzájomného pôsobenia jednotlivých zásad dokazovania. Aj vďaka tomu si dokazovanie udržiava formu prísne logického postupu. Vzhľadom nato vyvstáva názor, že v právnom štáte nemôžno pripustiť, aby sa z dokazovania v trestnom konaní stala intuitívna, dezorganizovaná a chybová činnosť.

Zásada prezumpcie nevinny

„Zásada prezumpcie nevinny sa v moderných trestných procesoch považuje za jednu z vedúcich zásad, na ktorých je proces založený. Vychádza z klasického chápania „*praesumptio boni viri*“, podľa ktorého sa občan zásadne považuje za dobrého a spravodlivého až do okamihu, keď sa preukáže opak“.^[9]

Prezumpcia nevinny je obsiahnutá v množstve dohovorov, deklarácií o základných ľudských právach a slobodách, napr. vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv prijatej OSN 10. decembra 1948 v čl. 11 ods. 1, v Európskom Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd v čl. 6 ods. 2, v Listine základných práv a slobôd v čl. 40 ods. 2 a v Ústave Slovenskej republiky čl. 50 ods. 2.

Zásada prezumpcie nevinny je vyjadrená v § 2 ods. 4 Trestného poriadku, v zmysle ktorého *každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu*. V zmysle tejto zásady možno konštatovať, že každý občan je bez viny, bezúhonný, pokiaľ nebude dokázaný opak. Zo zásady prezumpcie nevinny vyplýva procesné pravidlo „*in dubio pro reo*“ v pochybnostiach v prospech obvineného. Vo svojom dôsledku prezumpcia nevinny znamená, že nedokázaná vina má ten istý význam ako dokázaná nevina. Táto skutočnosť je zrejmá pri dôvodoch oslobodzujúceho rozsudku v zmysle § 285 písm. a) a c) Trestného poriadku, podľa ktorého súd oslobodí obžalovaného spod obžaloby, ak *nebolo dokázané, že sa stal skutok, pre ktorý je obžalovaný stíhaný alebo nebol dokázané, že skutok spáchal obžalovaný*. Podľa týchto ustanovení postačuje, aby nebol dokázané, že sa skutok stal, a že ho spáchal obžalovaný a súd musí obžalovaného oslobodiť spod obžaloby. Samotný obvinený nie je povinný preukazovať svoju nevinu. Postačuje, ak obžaloba nie je schopná uniesť dôkazné bremeno a nepodarí sa vinu obvinenému preukázať v súdnom konaní bez dôvodných pochybností.

Spôsob, miera a rozsah dodržiavania prezumpcie nevinny v priebehu každého štádia trestného konania je výrazným atribútom charakteru trestného konania, rozsahu občianskych práv a slobôd v ňom i postavenia občana vôbec. Účelom zásady prezumpcie nevinny je nielen ochrana obvineného, ale je jedným z prostriedkov zákonnosti a spravodlivosti trestného konania ako zábrana neodôvodnenej tvrdosti v postupe orgánov činných v trestnom konaní a súdov, unáhleného a nedostatočne podloženého rozhodovania o meritórnom rozhodnutí, o vine a treste. Potrebné je však uviesť, že prezumpcia nevinny nevyklučuje, aby sa voči obvinenému v priebehu trestného stíhania uplatňovali závažné a citeľné zásahy do základných práv a slobôd. Podmienkou však zostáva, že sa takéto zásah vykoná iba spôsobom, ktorý je zákonom umožnený napr. väzba, osobná prehliadka, zadržanie a pod.

„Prezumpcia nevinny nevyklučuje subjektívny názor orgánov činných v trestnom konaní a súdu o vine obvineného, vyžaduje však dôsledné rešpektovanie ustanovení zákona a zakazuje postupovať proti obvinenému ako proti vinnému, pokiaľ nie je jeho vina nielen v konaní preukázaná, ale i konštatovaná právoplatným odsudzujúcim rozsudkom.“^[10] Príkladom je povinnosť policajta vo vyšetrovaní zadovážovať dôkazy bez ohľadu na to, či svedčia v prospech alebo v neprospech obvineného podľa § 201 ods. 4 Trestného poriadku, čo je aj v súlade s vyhľadávacou zásadou.

Na záver ešte možno spomenúť, že opakom prezumpcie nevinu je prezumpcia viny, ktorá je základným princípom inkvizičného konania. Obvinený sa považoval za vinného až do tej doby, kým nedokázal svoju nevinu. Inkvizitorská spravodlivosť sa pri vyšetrovaní viny prejavila vtedy, keď bol obvinený nejakým božím zásahom zbavený bolesti, utrpenia či smrti, alebo keď obvinený ochotne priznal svoju vinu, čo sa obvykle dosiahlo mučením alebo inou formou telesného trestu.^[11]

Zásada bezprostrednosti

Zásada bezprostrednosti je vyjadrená v ustanovení § 2 ods. 19 Trestného poriadku, podľa ktorého *pri rozhodovaní na hlavnom pojednávaní, na verejnom zasadnutí alebo na neverejnom zasadnutí smie súd prihliadať len na tie dôkazy, ktoré boli v tomto konaní vykonané, ak zákon neustanovuje inak.*

Zásada bezprostrednosti vyžaduje, aby sa súd osobne oboznámil so všetkými dôkazmi, ktoré sú predpokladom pre súdne rozhodnutie a zároveň vylučuje, aby bolo možné prihliadať na tie dôkazy, ktoré neboli vykonané v rámci súdneho konania. To znamená, že súd má rozhodovať na základe pred ním vykonaných dôkazov a môže pri svojom rozhodnutí prihliadať len na skutočnosti, ktoré boli prebraté podľa § 278 ods. 2 Trestného poriadku. Členovia senátu ako aj samosudca sa na hlavnom pojednávaní alebo verejnom zasadnutí osobne oboznamujú s dôkazmi, ktoré sú vykonané priamo, ústne a bezprostredne v konaní pred súdom, z tohto dôvodu zásada bezprostrednosti úzko súvisí so zásadou ústnosti. Súd by nemal prihliadať na dôkazy, ktoré neboli bezprostredne pred ním ústne vykonané. Súd môže rozhodnúť len na základe dôkazov, ktoré sa vykonali predpísaným spôsobom v tejto veci. Avšak zásada bezprostrednosti platí len na hlavnom pojednávaní, nie na verejnom zasadnutí, na ktorom sa rozhoduje o návrhu na schválenie dohody o vine a treste v zmysle § 278 ods. 2 a § 297 Trestného poriadku.

Zo zásady bezprostrednosti však existujú aj výnimky, nakoľko samotné ustanovenie §2 ods. 19 Trestného poriadku uvádza, že ak zákon neustanovuje inak. Takéto výnimky priamo predpokladá:

- odsúdenie na podklade vyhlásenia obžalovaného podľa § 257 ods. 1 písm. b) a c) Trestného poriadku,
- podanie obžaloby po konaní o dohode o vine a treste podľa § 232 ods. 4 alebo 5 Trestného poriadku,
- konanie o dohode o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku.

Zo zásady bezprostrednosti vyplývajú dve základné procesné pravidlá:

Pravidlo nezmeniteľnosti zloženia súdu, podľa ktorého má vo veci rozhodovať len sudca, ktorý vnímal všetky dôkazy priamo, ústne a bezprostredne, zúčastnil sa hlavného pojednávania aj každého nasledovného, ak bolo hlavné pojednávanie odročené. Keď je podaná obžaloba, trestná vec je pridelená konkrétnemu predsedovi senátu, členom jeho senátu, alebo ak je vo veci príslušný rozhodovať samosudca, tak samosudcovi. Od tohto momentu platí pravidlo nezmeniteľnosti zloženia súdu. Nie je možné, aby sa sudcovia, alebo prísediaci počas konania pred súdom v konkrétnej trestnej veci striedali. V prípade ak by nastala situácia, že sudca (pod pojmom sudca v tomto prípade zahŕňame aj predsedu senátu, sudcu – člena senátu, aj prísediaceho) ťažko ochorie, zomrie alebo nastane iná situácia, ktorá mu bude brániť pokračovať v prejednávaní veci, a nastúpi na jeho miesto iný sudca, musí sa hlavné pojednávanie vykonať odznova a všetky dôkazy, ktoré boli vykonané dovtedy, sa musia opakovať, ibaže obžalovaný so zmenou v senáte súhlasí podľa § 277 ods. 5 Trestného poriadku. Pre takéto prípady pozná Trestný poriadok inštitút náhradného sudcu podľa § 246 Trestného poriadku. V prípade ak možno dôvodne predpokladať, že hlavné pojednávanie bude trvať dlhší čas, alebo ak sa

navrhuje výsluch agenta, ohrozeného svedka, chráneného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená, alebo ak sa počíta s využitím technických zariadení na prenos zvuku a obrazu, v tom prípade zariadi predseda súdu na návrh predsedu senátu, aby sa na hlavnom pojednávaní zúčastnili jeden alebo dvaja náhradní sudcovia alebo prísediaci. Náhradný sudca alebo prísediaci má postavenie člena senátu, záverečnej porady a porady o hlasovaní sa zúčastniť nemôže. Ak nastane situácia, že niektorý člen senátu sa nemôže ďalej hlavného pojednávania zúčastniť z dôvodu vážnej prekážky, nastupuje na jeho miesto náhradný sudca alebo náhradný prísediaci a od tohto okamihu sa zúčastňuje aj porady senátu aj na hlasovaní. Predchádzajúci člen senátu sa už hlavného pojednávania nezúčastňuje a nemôže sa zúčastniť ani záverečnej porady, a porady o hlasovaní.

Pravidlo neprerušiteľnosti súdneho konania, v zmysle ktorého má súd rozhodovať spravidla na jednom pojednávaní bez odročenia podľa § 247 ods. 5 Trestného poriadku. Výnimku z tohto pravidla predstavuje odročenie hlavného pojednávania podľa § 277 Trestného poriadku. V praxi sme svedkami častých odročení hlavného pojednávania s dlhými prestávkami a nie vždy odôvodnene, a to je potrebné vnímať ako veľké negatívum.

Zásada ústnosti

Zásada ústnosti, ktorá je tiež vyjadrená v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej Republiky, je vyjadrená v ustanovení § 2 ods. 18 Trestného poriadku, podľa ktorého *konanie pred súdom je ústne, výnimky ustanovuje tento zákon. Dokazovanie riadi súd, ktorý však výsluch obžalovaného, svedkov, poškodeného a znalcov spravidla ponecháva stranám, najprv tej, ktorá dôkaz navrhla či obstarala.*

„Zásada ústnosti sa považuje za pôvodnú, osvedčenú zásadu a nadväzuje na zásadu verejnosti a bezprostrednosti. Zásada ústnosti tiež zahŕňa skutočnosť, že súd rozhoduje na základe ústne prednesených dôkazov a ústneho prednesu strán *quod non est in foro, non est in mundo* (čo sa pred súdom nedokázalo, to neexistuje).“^[12]

Konanie pred súdom musí byť teda ústne, to znamená, že výsluchy osôb pred súdom sa vykonávajú tak, že strany, resp. súd osoby osobne vypočujú. Ide najmä o výsluch obžalovaného, poškodeného, svedkov, znalcov. V súlade so zavedením prvkov kontradiktórnosti sa zásada ústnosti doplnila v tom zmysle, že súd spravidla vykonanie dôkazných prostriedkov prenecháva stranám. Najprv tej, ktorá dôkaz obstarala, či navrhla (prokurátor, obžalovaný, resp. jeho obhajca). Dokazovanie však riadi súd (predseda senátu), ktorý má možnosť do dokazovania aktívne zasahovať. Súd ústnou formou komunikuje so stranami a s ostatnými osobami zúčastnenými na súdnom konaní, rozsudok sa vyhlasuje ústne, listiny, ktorými sa vykonáva dôkaz na hlavnom pojednávaní, resp. verejnom zasadnutí, sa vykonávajú ústne (prečítajú sa) a zvukový, obrazový alebo obrazovo-zvukový záznam sa vykoná na technickom zariadení. Protikladom zásady ústnosti je zásada písomnosti, podľa ktorej sa rozhoduje na základe spisov. Uvedená zásada sa uplatňovala v inkvizičnom procese, zásada ústnosti je príznačná pre akuzačný proces.

V konaní pred súdom sa všetky dôkazy vykonávajú ústne pred senátom alebo samosúdom, ktorý bude vo veci rozhodovať. Súd má rozhodovať na základe osobného výsluchu a ústnych prejavov obžalovaného, svedkov, znalcov, poškodeného.

Zo zásady ústnosti zákon pripúšťa niekoľko výnimiek, t. j. za splnenia zákonom predpokladaných podmienok môže dôjsť, že:

- zápisnica o skoršej výpovedi obžalovaného sa prečíta v zmysle § 258 ods. 4 Trestného poriadku,
- zápisnica o výpovedi svedka sa prečíta v zmysle § 263 ods. 1 a § 263 ods. 3 Trestného poriadku, v prípade osoby mladšej ako 15 rokov v zmysle § 135 ods. 2 Trestného poriadku,
- zápisnica o výsluchu znalca alebo jeho písomný znalecký posudok sa prečíta v zmysle § 268 ods. 2 Trestného poriadku,
- vydanie trestného rozkazu v zmysle § 353 ods. 1 Trestného poriadku.

Zásada voľného hodnotenia dôkazov

Zásada voľného hodnotenia dôkazov je premietnutá v ustanovení § 2 ods. 12 Trestného poriadku, a to nasledovne: *orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.*

Zásada voľného hodnotenia dôkazov znamená, že orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia každý dôkaz osobitne, ale následne všetky vo vzájomných súvislostiach. S rovnakou dôslednosťou a s vlastným postojom hodnotia dôkazy svedčiace v prospech obvineného, ako aj dôkazy svedčiace v neprospech obvineného, na základe vlastného vedomia, svedomia, presvedčenia, skúseností, vzdelania. Je potrebné skúmať, či sa podarilo zistiť skutkový stav veci bez dôvodných pochybností. „Pri hodnotení dôkazov v ich vzájomnej súvislosti sa uplatňujú predovšetkým analytické a syntetické metódy, indukcia a dedukcia, metódy formálnej i dialektickej logiky i ďalšie metódy a ich výsledkom má byť jasné, zrozumiteľné a presvedčivé rozhodnutie.“^[13] Ide teda o náročnú, zložitú myšlienkovú činnosť, spočívajúcu v posudzovaní vierohodnosti, úplnosti a relevantnosti dôkazov, ktorá je nevyhnutným prostriedkom umožňujúcim náležité zistenie skutkového stavu veci. Nutné je pritom vziať do úvahy jednotlivé osobitosti daného prípadu, čím sa zároveň zamedzuje mechanickému postupu pri hodnotení dôkazov. Zákon sa pri dôkazoch nezaobrá kvantifikáciou, nakoľko neupravuje, aké množstvo dôkazov treba vykonať na preukázanie určitej skutočnosti, zároveň žiadnemu dôkazu nepriznáva osobitný význam. Zákon neustanovuje nijaké pravidlá, pokiaľ ide o mieru dôkazov potrebných na preukázanie určitej skutočnosti, ani váhy jednotlivých dôkazov. „Nároky na posudzovanie vierohodnosti, úplnosti a relevantnosti dôkazov vzrastú najmä pri posudzovaní prípadov dohody o vine a treste, kde starostlivé posúdenie úplnosti dôkazov bez prejednania na hlavnom pojednávaní, jednotlivo, ale najmä v ich súhrne bude obzvlášť náročné.“^[14] Pre hodnotenie dôkazov nemá priamo zo zákona určený význam skutočnosť, ktorý subjekt dôkazy obstaral. V konkrétnom prípade však ide o skutočnosť, ktorú orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia rovnako ako všetky iné okolnosti prípadu.

Pri zásade voľného hodnotenia dôkazov zákonodarca kladie dôraz na zákonné získavanie dôkazov a zároveň tiež na posudzovanie zákonnosti dôkazu a na jeho prípustnosť v rámci trestného konania. V trestnom poriadku sa výslovne ustanovuje, že súd a orgány činné v trestnom konaní môžu brať do úvahy len dôkazy, ktoré boli získané zákonným spôsobom podľa § 119 Trestného poriadku.

Zásada kontradiktórnosti na hlavnom pojednávaní

V roku 2005 došlo k rekonštrukcii Trestného poriadku, ktorá priniesla výrazné posilnenie zásady kontradiktórnosti na hlavnom pojednávaní, ktorej účel možno najlepšie vystihnúť konštatovaním: „kontradikcia medzi obžalobcom a obvineným (jeho obhajcom), ktorí majú v zásade rovnoprávne procesné postavenie strán najmä pri vykonávaní dokazovania, náležite umožňuje úplné a všestranné objasnenie veci, a to tak z hľadiska obžaloby, ako aj z hľadiska obhajoby, čím významnou mierou napomáha k riadnemu a úplnému zisteniu skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a tým i spravodlivému rozhodnutiu.“^[15]

Je potrebné podotknúť, že zásada kontradiktórnosti na hlavnom pojednávaní vyžaduje zvýšenú aktivitu strán v trestnom konaní pri predkladaní a vykonávaní dôkazov, čo je podmienené kvalitnou prípravou v rámci predsúdneho konania. Avšak tu sa možno v praxi dostať do určitých faktických znevýhodnení na strane obhajoby, a to najmä vo dvoch prípadoch. V prvom prípade, keď je zabezpečenie dôkazov v niektorých prípadoch celkom nákladné, čo môže mať za následok reálne zníženie účinnosti obhajoby najmä u menej solventných klientov. Druhý prípad je, že strana obhajoby v súčasnosti nemá efektívne právne prostriedky porovnateľné s orgánmi činnými v trestnom konaní na zaobstarávanie dôkazov. Napriek deklarácii uvedenej v § 2 ods. 11 Trestného poriadku, že strany majú právo nimi navrhnuté dôkazy zabezpečiť. Niektorí advokáti sa však obávajú napríklad sami stretávať so svedkami, aby neboli vinení z toho, že ovplyvňujú svedkov. V tomto prípade by mohol pomôcť inštitút výsluchov nielen iniciovaných, ale aj vedených obhajobou, na pôde obhajoby, na ktoré by boli orgány činné v trestnom konaní prizvané. V súčasnosti, ak vyšetrovateľ ani prokurátor nechce z nejakého dôvodu vypočuť svedka alebo vykonať konfrontáciu, nemusí tak urobiť, aj keď ho pritom obhajoba o to žiada. Tu sa nám následne otvára otázka ako potom možno od obhajoby vyžadovať efektívne vedenie výsluchu pred súdom, keď sa naň nemôže kvalitne pripraviť, s adekvátnou znalosťou svedka a jeho pohľadu na vec? Samozrejme, ak súd uzná za vhodné, môže sám vykonať dôkazy, ktoré strany nenavrhli v zmysle ustanovenia § 2 ods. 11 Trestného poriadku, avšak zmyslom kontradiktórneho konania je v prvom rade, aby bola zabezpečená možnosť pre všetky strany zabezpečiť dokazovanie v rozsahu, ktorý považujú za dostatočný.^[16]

III. Záver

Trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb. Tak definuje zákonodarca účel Trestného poriadku v úvodnom ustanovení. Základnou úlohou trestného konania je uplatňovanie účelu Trestného poriadku a tomu korešpondujúce pôsobenie pri upevňovaní zákonnosti, uskutočňovanie výchovy občanov v duchu dôsledného zachovávania zákonov a pravidiel občianskeho spoluzitia a čestného plnenia povinností voči sebe navzájom, voči štátu a spoločnosti a preventívne pôsobenie. Tento cieľ je možné naplniť len v tom prípade, že trestné konanie bude podriadené určitým vyšším princípom a pravidlám, ktoré sa budú prierezovo aplikovať počas trestného konania a v súlade, s ktorými budú všetky ostatné ustanovenia upravujúce trestné konanie. Hovoríme o nich ako o tzv. základných zásadách trestného konania, ktoré sa chápu ako pramene, východiskové body nielen trestného konania, ale aj trestného práva procesného ako celku a ich správne formulovanie je nezanedbateľným

aspektom nielen pri aplikácii Trestného poriadku, ale aj pri jeho vypracovávaní a schvaľovaní, ako aj pri jeho ďalších zmenách.^[17]

Použité informačné zdroje:

- BLAŽEK, R., 2007. Rekodifikácia Trestného poriadku – zmeny v zásadách dokazovania. In *Justičná revue*, 2007, roč. 59, č. 5, s. 613 – 621
- ČENTĚŠ, J., a kol., 2012. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2 vydanie.* Šamorín: Heuréka. 2012
- HROMÁDKOVÁ, L., 2014. *Trestný poriadok s komentárom.* Žilina: Eurokódex Poradca podnikateľa. 2014
- HUSÁR, E., 2003. *Trestné právo procesné. 3. preprac. vyd.* Bratislava: Iura Edition. 2003
- INCIARDI, J. A., 1994. *Trestní spravedlnost.* Praha: Victoria Publishing. 1994
- IVOR, J., a kol., 2010. *Trestné právo procesné. 2 doplnené a prepracované vydanie.* Bratislava: Iura Edition. 2010
- IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J., 2017. *Trestné právo procesné I.* Bratislava: Wolters Kluwer. 2017
- KOLEKTÍV AUTOROV, 2012. *Trestný poriadok s rozsiahlym komentárom a judikatúrou. 5 doplnené vydanie.* Bratislava: NOVÁ PRÁCA. 2012
- KOLESÁR, J., 2010. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom. 2010
- MINÁRIK, Š., a kol., 2006. *Trestný poriadok – stručný komentár.* Bratislava: Iura Edition. 2006
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P., a kol., 2007. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přeprac. vyd.* Praha: C. H. Beck. 2007
- ŠÁMAL, P., 2008. *Teoretické a praktické problémy dokazovania.* In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. decembra 2008.* Bratislavská vysoká škola práva, Fakulta práva. Bratislava. 2008

Poznámky pod čiarou

- [1] Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-15-0644
- [2] IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J., 2017. *Trestné právo procesné I.* Bratislava: Wolters Kluwer. 2017. str. 51
- [3] ČENTĚŠ, J., a kol., 2012. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2 vydanie.* Šamorín: Heuréka. 2012. str. 69
- [4] HUSÁR, E., a kol., 2003. *Trestné právo procesné.* Bratislava: Iura Edition. 2003. str. 41
- [5] ČENTĚŠ, J., a kol., 2012. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2 vydanie.* Šamorín: Heuréka. 2012. s. 70

[6] MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P., a kol., 2007. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 148-149

[7] MINÁRIK, Š., a kol., 2006. Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition. 2006. s. 39

[8] BLAŽEK, R., 2007. Rekodifikácia Trestného poriadku – zmeny v zásadách dokazovania. In Justičná revue – časopis pre právnu prax. 2007, roč. 59, č. 5, s. 621

[9] IVOR, J., a kol., 2010. Trestné právo procesné. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition. 2010. s. 83

[10] ČENTÉŠ, J., a kol., 2012. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2 vydanie. Šamorín: Heuréka. 2012. s. 59

[11] INCIARDI, J. A., 1994. Trestní spravedlnost. Praha: Victoria Publishing. 1994. s. 138

[12] HROMÁDKOVÁ, L., 2014. Trestný poriadok s komentárom. Žilina: Eurokódex Poradca podnikateľa. 2014. s. 15

[13] ČENTÉŠ, J., a kol., 2012. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2 vydanie. Šamorín: Heuréka. 2012. s. 72

[14] KOLEKTÍV AUTOROV, 2012. Trestný poriadok s rozsiahlym komentárom a judikatúrou. 5 doplnené vydanie. Bratislava: NOVÁ PRÁCA. 2012. s. 11

[15] ŠÁMAL, P., 2008. Teoretické a praktické problémy dokazovania. In Teoretické a praktické problémy dokazovania. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. decembra 2008. Bratislavská vysoká škola práva, Fakulta práva. Bratislava. 2008. s. 236

[16] KOLESÁR, J., 2010. Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie. Prievidza: Citicom. 2010. s. 19

[17] MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P., a kol., 2007. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 106